

doktorant w Katedrze Podstaw Prawa Cywilnego i Prawa Prywatnego Międzynarodowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, doradca prawny portalu www.doradzamyprawnie.pl, stypendysta Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (2005–2009), autor kilkudziesięciu publikacji prawniczych o charakterze naukowym, popularnonaukowym i poradniczym

O relacjach między sądownictwem państwowym a polubownym w znaczeniu wąskim

Relacje między sądem polubownym a sądem państwowym można ujmować *sensu largo* oraz *sensu stricto*. W ujęciu szerokim rozważyć należy status sądownictwa polubownego w świetle przepisów Konstytucji RP oraz postępowanie przed sądem polubownym na tle systemu postępowania cywilnego. W ujęciu wąskim rozważyć należy natomiast działalność sądu państwowego w ramach współpracy z sądem polubownym i nadzoru nad jego działalnością¹.

I. Uwagi wprowadzające

Znaczenie sądownictwa polubownego w życiu społecznym oraz pozytywna rola, jaką odgrywa ono w rozwiązywaniu sporów i kształtowaniu stosunków prawnych, skłania do refleksji nad określeniem jego relacji w stosunku do sądownictwa państwowego. Staje się to istotne także w kontekście rozbieżnych poglądów doktryny dotyczących roli sądownictwa polubownego w stosunku do sądownictwa państwowego. Niektórzy autorzy² widzą w sądach polubownych konkurencję, a nie uzupełnienie tradycyjnego wymiaru sprawiedliwości. Inni dostrzegają niewielki zakres spraw rozstrzyganych przez sądy polubowne w porównaniu z sądami państwowymi³.

¹ Por. K. Weitz, Sądownictwo polubowne a sądy państwowe, PS 2007, Nr 3, s. 7.

² Por. Ł. Blaszczyk, Nadzór sądu powszechnego nad działalnością sądu polubownego (cz. I), Pr. Spół. 2006, Nr 3, s. 35; H. Kaczmarczyk, Arbitraż jako konkurencja dla państwowego monopolu sądowego, [w:] J. Olszewski (red.), Arbitraż i mediacja. Aktualne problemy teorii i praktyki funkcjonowania sądów polubownych i ośrodków mediacyjnych, Rzeszów 2009, s. 133–137.

³ Por. T. Ereciński, [w:] J. Ciszewski, T. Ereciński, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część czwarta. Przepisy z zakresu międzynarodowego postępowania cywilnego. Część piąta. Sąd polubowny (arbitrażowy), t. 5, red. T. Ereciński, Warszawa 2006, s. 346; T. Ereciński, K. Weitz, Sąd arbitrażowy, Warszawa 2008, s. 43; A. Kołodziejska, Sądownictwo polubowne jako uzupełnienie wymiaru sprawiedliwości, [w:] J. Olszewski (red.), Arbitraż i Mediacja. Aktualne problemy teorii i praktyki funkcjonowania sądów polubownych i ośrodków mediacyjnych, Rzeszów 2009, s. 168; w literaturze międzywojennej R. Kuratowski wyraził opinię, że jeśli sądownictwo państwowe szwankuje, to i sądownictwo polubowne niewiele może pomóc. Zob. R. Kuratowski, Kilka uwag o stosunku sądów państwowych do sądów polubownych według K.P.C., Głos Sądownictwa 1933, Nr 4, s. 208.

Problematyka relacji sądownictwa polubownego i państwowego wynika z samej istoty sądu polubownego. W doktrynie przyjmuje się, że do konstytutywnych cech sądu polubownego zalicza się jego niepaństwowy charakter, zgodną wolę stron jako źródło umocowania do rozstrzygnięcia sporu oraz zrównanie mocy prawnej wyroku sądu polubownego z wyrokiem sądu państwowego⁴. Szczególnie istotna wydaje się autonomia stron co do tego, jaki wybiorą sposób rozstrzygnięcia sporu, który między nimi wyniknął lub może wyniknąć w przyszłości. Przepisy procesowe przyznają stronom szeroki zakres uprawnień w sprawie polubownego rozwiązania sporu. Mogą one wpływać m.in. na wybór miejsca postępowania, powołanie arbitrów, sposób postępowania przed sądem polubownym czy sposób rozstrzygnięcia sporu. Wola stron nie jest jednak nieograniczona, a jej ograniczenie stanowią przepisy procesowe, które statuuja instrumenty prawne pozwalające ingerować w działalność sądów polubownych⁵. Dlatego zakres, sposób, czas teje ingerencji stanowi zasadniczy problem w rozważaniach dotyczących wzajemnych relacji między sądami polubownymi a państwowymi.

Pomimo dużego zakresu autonomii sądownictwa polubownego w stosunku do sądownictwa państwowego nie jest możliwe całkowite „rozerwanie” wzajemnych relacji, jakie zachodzą pomiędzy tymi dwoma rodzajami sądów, w kierunku niezależności sądów polubownych od państwowych. Sąd polubowny na mocy przepisów procesowych państwa zobligowany jest do współpracy z sądownictwem państwowym lub do poddania się jego nadzorowi. Konieczność podporządkowania się przepisom procesowym państwa przez sądy polubowne wynika z zasady terytorialności, która została wpisana w art. 1154 KPC. Wynika z niej, że przepisy Części piątej KPC stosuje się, jeżeli miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, a w określonych wypadkach także gdy miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub nie jest oznaczone. Jeżeli więc miejsce postępowania przed sądem polubownym znajduje się w Polsce, wówczas stronom tego postępowania przysługuje możliwość skorzystania z instrumentów prawnych przewidzianych przez polskie prawo procesowe dotyczące arbitrażu. Skutkiem skorzystania z tychże instrumentów jest zaistnienie relacji między sądem państwowym a polubownym. Natomiast jeśli strony w ramach swojej autonomii wybiorą miejsce postępowania poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1155 § 1 KPC), to relacja między sądem państwowym a polubownym zaistnieje w momencie, kiedy którakolwiek ze stron postępowania polubownego podejmie kroki w celu uznania lub stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego wydanego za granicą lub ugody zawartej przed sądem polubownym za granicą (art. 1215 § 1 KPC)⁶.

⁴ Por. Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 2; K. Weitz, *Sądownictwo...*, s. 5–6; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 53–54; G. Suliński, *Rozstrzygnięcie sporów ze stosunku spółki kapitałowej przez sąd polubowny*, Warszawa 2008, s. 21–23; A. Jakubiak-Mirończuk, *Alternatywne a sądowe rozstrzygnięcie sporów*, Warszawa 2008, s. 187; A. Deryng, *Sąd polubowny a realizacja konstytucyjnej zasady prawa do sądu*, ADR 2009, Nr 1, s. 47; K. Weitz, *Przesłanki i zakres pomocy sądu państwowego dla sądu polubownego w postępowaniu dowodowym* (art. 1192 KPC), ADR 2009, Nr 2, s. 107.

⁵ Por. K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 15; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 54.

⁶ Por. T. Ereciński, *Arbitraż a sądownictwo państwowe*, PUG 1994, Nr 2, s. 2; K. Grabowska, *Konstrukcja prawna umowy o arbitraż stosowana w obrocie gospodarczym w świetle uregulowań prawa polskiego*, [w:] J. Olszewski (red.), *Sądy polubowne i mediacja*, Warszawa 2008, s. 264.

Od zagadnienia relacji między sądem polubownym a państwowym należy wyraźnie odróżnić zagadnienie równoległości postępowań, które mogą toczyć się jednocześnie przed tymi dwoma sądami. Taka możliwość została przewidziana przez art. 1165 § 3 KPC, który stanowi, że wniesienie sprawy do sądu państwowego nie stanowi przeszkody do rozpoznania sprawy przez sąd polubowny. Incydentalne działanie sądu państwowego niezależnie od toczącego się postępowania przed sądem polubownym dopuszczone jest w sytuacji zabezpieczenia roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166, 1181 KPC).

Gwarancję przewidywalności ingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego stanowi zasada, która została wpisana do art. 1159 § 1 KPC. W jej świetle sąd państwowy w zakresie uregulowanym przepisami Części piątej KPC może podejmować czynności jedynie wtedy, gdy ustawa tak stanowi. Zakres czynności sądu państwowego w stosunku do sądu polubownego jest wyraźnie określony w art. 1154–1217 KPC. Zasada ta została przeniesiona do polskiego prawa z art. 5 ustawy modelowej UNCITRAL. Jest także obecna w regulacjach arbitrażowych w innych państwach⁷. Wprowadzenie tejszy zasady do prawa procesowego ma pozytywny wpływ na ukształtowanie sztywnego modelu relacji między sądem polubownym a państwowym, który zapewnia jednocześnie określony stopień niezależności sądu polubownego, chroniąc go przed deprecjacją w stosunku do sądu państwowego.

Problem właściwego kształtu ram prawnych określających relacje między sądem polubownym a państwowym powinien być rozwiązywany na podstawie zasady zaproponowanej przez *H. Sonnauera*: tyle autonomii dla sądownictwa polubownego, ile to tylko możliwe, i tyle państwowej kontroli nad sądownictwem polubownym, ile to konieczne⁸.

II. Zakres przedmiotowy relacji między sądem państwowym a sądem polubownym

Zakres przedmiotowy relacji między sądem polubownym a sądem państwowym obejmuje czynności, jakie mogą być podejmowane przez sąd państwowy w stosunku do sądu polubownego. Do tych czynności zalicza się: ocenę właściwości sądu polubownego (art. 1165, 1180 § 3, art. 1206 § 1 pkt 1 i 3 oraz § 2 pkt 1, art. 1214 § 3 pkt 1 i art. 1215 § 2 pkt 1 i 3 KPC), zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC), nadanie klauzuli wykonalności postanowieniu sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego (art. 1181 § 3 KPC), powołanie arbitra, arbitrów lub arbitra przewodniczącego (art. 1171 § 2, art. 1172, 1173 KPC), wyłączenie arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC), odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC), wyznaczenie nowego lub zastępczego arbitra (art. 1178 § 2 KPC), ustalenie wynagrodzenia arbitra (art. 1179 § 2 i 3 KPC), przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC),

⁷ Por. *L. Błaszczak, M. Ludwik, op. cit.*, s. 20; *K. Weitz, Sądownictwo polubowne...*, s. 16; *T. Ereciński, K. Weitz, op. cit.*, s. 54; *J. Kaczmarek, Współdziałanie i kontrola. Relacje pomiędzy sądem polubownym a sądem powszechnym na różnych etapach postępowania*, [w:] *D. Czura-Kalinowska (red.), Mediacja i arbitraż jako sposoby polubownego rozstrzygnięcia sporów*, Poznań 2009, s. 197.

⁸ Por. cyt. za *L. Błaszczak, M. Ludwik, op. cit.*, s. 251.

przechowywanie akt sprawy wraz z oryginałem wyroku sądu polubownego (art. 1204 § 1 KPC), przeprowadzenie postępowania o uchylenie wyroku sądu polubownego na skutek wniesienia skargi (art. 1205–1211 KPC) oraz uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego albo ugody zawartej przed sądem polubownym (art. 1212–1217 KPC). Artykuł 1191 § 1 KPC zabrania stosowania przez sąd polubowny środków przymusu, co należy interpretować jako konieczność zwrócenia się w takiej sytuacji o pomoc do sądu państwowego. Umocowanie do wnioskowania do sądu państwowego o zastosowanie środków przymusu wynika z art. 1192 KPC. Angielskie prawo arbitrażowe daje możliwość przedłużenia przez sąd państwowy czasu (ustalonego przez strony w zapisie na sąd polubowny) na wydanie wyroku przez sąd polubowny. Niemieckie prawo arbitrażowe natomiast umożliwia uchylenie stwierdzenia wykonalności wyroku zagranicznego sądu polubownego w razie uchylenia wyroku za granicą. Austriackie prawo arbitrażowe pozwala na ustalenie przez sąd państwowy istnienia bądź nie istnienia wyroku sądu polubownego na wniosek osoby mającej w tym interes prawny⁹.

III. Kryteria klasyfikacji czynności sądu państwowego w stosunku do sądu polubownego

W piśmiennictwie¹⁰ podnosi się, że określenie relacji między sądem polubownym a państwowym uzależnione jest od przyjęcia określonego kryterium, na podstawie którego można klasyfikować poszczególne czynności sądu państwowego względem sądu polubownego. W doktrynie występuje duża zgodność co do rodzaju kryteriów. Należy zgodzić się z poglądem¹¹, że najczęściej przyjmowane w doktrynie jest kryterium funkcji¹². Inne kryteria to: przedmiot czynności sądu, podmiot czynności sądu państwowego, czas dokonania określonej czynności sądu państwowego (kryterium temporalne), kryterium procesowe.

1. Kryterium podstawowe

Kryterium podstawowe ma na celu określenie charakteru relacji, jakie zachodzą między sądem polubownym a państwowym. Za podstawowe kryterium klasyfikacji czynności sądu państwowego ingerujących względem działania sądu polubownego należy uznać kryterium funkcji. Sąd państwowy może funkcjonować jako podmiot, który współdziała z sądem polubownym lub udziela mu pomocy. Drugim rodzajem funkcji jest występowanie sądu państwowego jako podmiotu nadzorującego działalność sądu polubownego¹³.

⁹ Por. K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 18; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 56.

¹⁰ Por. K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 18; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 55.

¹¹ Por. K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 20; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 58.

¹² Zob. R. Kuratowski, *op. cit.*, s. 208; K. Potrzebowski, W. Żywicki, *Sądownictwo polubowne. Komentarz praktyczny*, Warszawa 1961, s. 55; S. Dalka, *Sądownictwo polubowne w PRL*, Warszawa 1987, s. 129; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 241; K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 20; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 58.

¹³ Por. K. Potrzebowski, W. Żywicki, *op. cit.*, s. 55; S. Dalka, *op. cit.*, s. 129; Ł. Błaszczak, *Relacje pomiędzy sądem polubownym a sądem powszechnym – określenie wzajemnych płaszczyzn*, PEP 2006, Nr 9, s. 48; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 241; K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 20; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 58.

Należy przy tym zauważyć, że używane w doktrynie określenie funkcji sądu państwowego jako kontrolno-nadzorczej jest wewnętrznie sprzeczne. Nadzór jest to „działalność obejmująca kontrolę oraz kompetencję do merytorycznego korygowania działalności podmiotu poddanego nadzorowi”¹⁴. Według innej jeszcze definicji nadzór to „kontrola połączona z uprawnieniami do podjęcia prawem przewidzianych środków wiążących nadzorowanego lub możliwość bezpośredniego wzruszenia jego aktów”¹⁵. Z kolei kontrola jest to działanie polegające kolejno na ustaleniu stanu rzeczywistego, ustaleniu stanu oczekiwanego, porównaniu tych dwóch stanów, ustaleniu przyczyn rozbieżności i przedstawieniu wyników właściwemu podmiotowi¹⁶. W świetle tych pojęć nadzór jest pojęciem szerszym niż kontrola i zarazem mieści w sobie kontrolę. Cechą, która przynależy do nadzoru, a której brak kontroli, jest władczość. Nie ulega wątpliwości, że działalność sądu państwowego względem sądu polubownego jest działalnością nadzorczą¹⁷. W przypadku skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego, sąd państwowy nie tylko bada przesłanki uchylenia z art. 1206 KPC (etap kontroli), lecz także na ich podstawie może uchylić wyrok sądu polubownego (działanie władcze). Kontrola dokonywana w ramach nadzoru przy badaniu skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego jest kontrolą zewnętrzną, formalną i fragmentaryczną¹⁸.

W doktrynie spotyka się także poglądy wyróżniające trzy funkcje sądu państwowego względem sądu polubownego: wspomaganie postępowania przed sądem polubownym, kontrola oraz zapewnienie możliwości przymusowej realizacji wyroków sądów polubownych¹⁹. Pogląd wyróżniający dwie funkcje – współdziałania i pomocy oraz nadzoru – daje lepsze zrozumienie relacji między sądem polubownym a państwowym²⁰.

Funkcja sądu państwowego polegająca na współdziałaniu i udzielaniu pomocy sądowi polubownemu realizuje się poprzez usuwanie przeszkód w rozpoznawaniu sprawy oraz udzieleniu pomocy, w sytuacji gdy sąd polubowny nie może podjąć określonych działań. Efektem występowania sądu państwowego w tej funkcji ma być przede wszystkim zapewnienie sprawnego działania sądu polubownego²¹. Czynności sądu państwowego wchodzące w skład tejże funkcji to: zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC), powołanie arbitra, arbitrów lub arbitra przewodniczącego (art. 1171 § 2, art. 1172, 1173 KPC), odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC), wyznaczenie nowego lub zastępczego arbitra (art. 1178 § 2 KPC), ustalenie wynagrodzenia arbitra (art. 1179 § 2 i 3 KPC), przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC), przechowywanie akt sprawy wraz z oryginałem wyroku sądu polubownego (art. 1204 § 1 KPC). Funkcja nadzorcza sądu

¹⁴ B. Banaszak, Nadzór, [w:] U. Kalina-Prasznic (red.), Encyklopedia prawa, Warszawa 2007, s. 409.

¹⁵ Z. Dunajewski, B. Jaworska-Dębska, R. Michalska-Badziak, E. Olejniczak-Szałowska, M. Stahl, Prawo administracyjne. Pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie, Warszawa 2004, s. 418.

¹⁶ Por. Banaszak, Kontrola, [w:] U. Kalina-Prasznic (red.), Encyklopedia prawa, Warszawa 2007, s. 327.

¹⁷ Podobnie R. Kuratowski, *op. cit.*, s. 208; Ł. Błaszczak, Nadzór sądu..., s. 39.

¹⁸ Zob. Ł. Błaszczak, Wyrok sądu polubownego w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010, s. 345. Autor uznaje, że kontrola wyroków arbitrażowych może przybrać postać kontroli pozasądowej oraz sądowej.

¹⁹ Cyt. za T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 58.

²⁰ Podobnie K. Weitz, Sądownictwo polubowne..., s. 20.

²¹ Por. *ibidem*, s. 20–21; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 58.

państwowego nad sądem polubownym realizuje się poprzez kontrolę postępowania przed sądem polubownym, jego powołania, kontrolę zapisu na sąd polubowny oraz działania władcze w przypadku uchylecia wyroku sądu polubownego. Funkcja ta zapewnia właściwe wykonywanie czynności związanych z polubownym rozstrzygnięciem sporów. Czynności sądu państwowego wykonywane w ramach tej funkcji to: ocena właściwości sądu polubownego (art. 1165, 1180 § 3) oraz postępowanie w wyniku skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 1205–1211 KPC).

W piśmiennictwie pojawiają się różnice co do klasyfikacji określonych czynności sądu państwowego jako funkcji współdziałania i pomocy lub jako funkcji nadzoru²². Orzekanie o wyłączeniu arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC) najczęściej zalicza się do funkcji współdziałania i pomocy²³, ale niektórzy autorzy uznają tę czynność za przynależną do funkcji nadzoru²⁴. Wyłączenie arbitra należy uznać za czynność należącą do funkcji współdziałania i pomocy²⁵. W przypadku uznania i stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego pojawiają się różnice, czy jest to czynność o charakterze nadzorczym, czy mieszanym (należąca zarówno do kategorii współdziałania i pomocy, jak i nadzoru)²⁶. W świetle tych różnic należy zaliczyć tą czynność do funkcji nadzorczej sądu państwowego nad sądem polubownym²⁷.

2. Kryteria pomocnicze

Kryteria pomocnicze mają na celu dookreślenie relacji między sądem polubownym a państwowym. Dookreślenie to polega na wskazaniu, w jakim czasie zachodzi relacja między sądem polubownym a państwowym (kryterium temporalne)²⁸, czy działanie sądu państwowego jest incydentalne, czy odnosi się do wyniku postępowania przed sądem polubownym (kryterium procesowe)²⁹ oraz na podstawie działania jakiego podmiotu dochodzi do zaistnienia relacji między sądem polubownym a państwowym (kryterium podmiotowe)³⁰.

Według kryterium temporalnego możemy czynności sądu państwowego względem polubownego podzielić na czynności wstępne (przed wszczęciem postępowania przed sądem polubownym), czynności faktyczne (w trakcie postępowania przed sądem polubownym) oraz czynności następcze (po zakończeniu postępowania przed sądem polubownym).

Przyporządkowanie określonych czynności sądu państwowego do danej kategorii uzależnione jest od tego, czy strony skorzystają z prawa uzgodnienia zasad i sposobu

²² Cyt. za: T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 59.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Por. S. Dalka, *op. cit.*, s. 129.

²⁵ Tak też Ł. Błaszczak, *Relacje pomiędzy...*, s. 48; T. Ereciński, [w:] *Kodeks...*, s. 353; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 245.

²⁶ Cyt. za T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 59.

²⁷ Tak też S. Dalka, *op. cit.*, s. 129; Ł. Błaszczak, *Relacje pomiędzy...*, s. 50; T. Ereciński, [w:] *Kodeks...*, s. 353; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 259.

²⁸ Por. K. Potrzobowski, W. Żywicki, *op. cit.*, s. 57; T. Ereciński, *Arbitraż...*, s. 2; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 251–260; K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 18; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 56.

²⁹ Por. K. Potrzobowski, W. Żywicki, *op. cit.*, s. 55; K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 19–20; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 57–58.

³⁰ Por. K. Potrzobowski, W. Żywicki, *op. cit.*, s. 57.

postępowania przed sądem polubownym (art. 1184 § 4 KPC), oraz prawa określenia daty wszczęcia postępowania³¹ przed sądem polubownym w wezwaniu na arbitraż (art. 1186 KPC). Zakończenie postępowania przed sądem polubownym następuje natomiast zgodnie z art. 1199 KPC po wydaniu wyroku albo postanowienia o umorzeniu postępowania lub innego postanowienia kończącego postępowanie w sprawie.

Jeżeli chodzi o czynności sądu państwowego, które przynależałyby tylko i wyłącznie do kategorii czynności wstępnych, to takich czynności się nie wyróżnia. Przeprowadzenie dowodu lub dokonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC), zalicza się wyłącznie do czynności faktycznych. Przyjęcie przez sąd państwowy akt sprawy na przechowanie (art. 1204 § 1 KPC), przeprowadzenie postępowania o uchylenie wyroku sądu polubownego na skutek wniesienia skargi (art. 1205–1211 KPC) oraz uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego albo ugody zawartej przed sądem polubownym (art. 1212–1217 KPC) zalicza się tylko i wyłącznie do czynności następczych. Badanie właściwości sądu polubownego można zaliczyć jednocześnie do czynności wstępnych, faktycznych i następczych (badanie przed wszczęciem postępowania przed sądem polubownym – art. 1165 KPC, w toku postępowania – art. 1165, 1180 § 3 KPC, po jego zakończeniu – art. 1206 § 1 pkt 1 i 3 oraz § 2 pkt 1, art. 1214 § 3 pkt 1 i art. 1215 § 2 pkt 1 i 3 KPC). Jednocześnie do kategorii czynności wstępnych i faktycznych można zaliczyć: zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC), powołanie arbitra, arbitrów lub arbitra przewodniczącego (art. 1171 § 2, art. 1172, 1173 KPC), wyłączenie arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC), odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC), wyznaczenie nowego lub zastępczego arbitra (art. 1178 § 2 KPC). Z kolei ustalenie wynagrodzenia arbitra (art. 1179 § 2 i 3 KPC) zalicza się zarówno do czynności faktycznych, jak i następczych.

Kryterium procesowe pozwala na podzielenie czynności sądu państwowego na takie, które mają charakter incydentalny względem postępowania przed sądem polubownym, oraz na takie, które odnoszą się do wyniku tegoż postępowania. Incydentalność działania sądu państwowego polega na tym, że tenże sąd dokonuje czynności, których sąd polubowny dokonać nie może, lub udziela mu pomocy. Przy czym sąd państwowy nie orzeka o istocie sporu ani o ważności wyroku sądu polubownego³². W przypadku natomiast czynności odnoszących się do wyniku postępowania przed sądem polubownym (np. skarga o uchylenie wyroku sądu polubownego) sąd państwowy orzeka o mocy prawnej wyroku sądu polubownego lub może rozważyć merytoryczną zasadność wyroku tegoż sądu (badanie na podstawie klauzuli porządku publicznego)³³. W świetle powyższego do czynności incydentalnych zalicza się: ocenę właściwości sądu polubownego (art. 1165, 1180 § 3 KPC), zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC), nadanie klauzuli wykonalności postanowieniu sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego (art. 1181 § 3 KPC), powołanie arbitra, arbitrów lub arbitra

³¹ Szerzej na temat wszczęcia postępowania zob. *Ł. Błaszczak, M. Ludwik, op. cit.*, s. 151–152; *A. Zielony, Wszczęcie postępowania przed sądem polubownym, PS 2008, Nr 3, s. 5–32*; *T. Ereciński, K. Weitz, op. cit.*, s. 293–299.

³² Por. *K. Potrzebowski, W. Żywicki, op. cit.*, s. 55; *K. Weitz, Sądownictwo polubowne...*, s. 19; *T. Ereciński, K. Weitz, op. cit.*, s. 57.

³³ *Ibidem*.

przewodniczącego (art. 1171 § 2, art. 1172, 1173 KPC), wyłączenie arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC), odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC), wyznaczenie nowego lub zastępczego arbitra (art. 1178 § 2 KPC), ustalenie wynagrodzenia arbitra (art. 1179 § 2 i 3 KPC), przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC), przechowywanie akt sprawy wraz z oryginałem wyroku sądu polubownego (art. 1204 § 1 KPC). Natomiast do czynności sądu państwowego odnoszących się do wyniku postępowania przed sądem polubownym zalicza się: przeprowadzenie postępowania o uchylenie wyroku sądu polubownego na skutek wniesienia skargi (art. 1205–1211 KPC) oraz uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego albo ugody zawartej przed sądem polubownym (art. 1212–1217 KPC).

Według kryterium podmiotowego czynności sądu państwowego możemy podzielić na dokonywane na wniosek strony, na wniosek sądu polubownego, na wniosek arbitra oraz na żądanie sądu państwowego. Czynności dokonywane na wniosek strony to: ocena właściwości sądu polubownego (art. 1165, 1180 § 3, art. 1206 § 1 pkt 1 i 3 oraz § 2 pkt 1, art. 1214 § 3 pkt 1 i art. 1215 § 2 pkt 1 i 3 KPC), zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC), nadanie klauzuli wykonalności postanowieniu sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego (art. 1181 § 3 KPC), powołanie arbitra, arbitrów lub arbitra przewodniczącego (art. 1171 § 2, art. 1172, 1173 KPC), wyłączenie arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC), odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC), wyznaczenie nowego lub zastępczego arbitra (art. 1178 § 2 KPC), przeprowadzenie postępowania o uchylenie wyroku sądu polubownego na skutek wniesienia skargi (art. 1205–1211 KPC) oraz uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego albo ugody zawartej przed sądem polubownym (art. 1212–1217 KPC). Czynności dokonywane na wniosek sądu polubownego to: przeprowadzenie przez sąd państwowy dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC), przechowywanie akt sprawy wraz z oryginałem wyroku sądu polubownego (art. 1204 § 1 KPC). Na wniosek arbitra sąd państwowy ustala jego wynagrodzenie (art. 1179 § 2 i 3 KPC). W przypadku przechowywania akt sprawy przez sąd polubowny we własnych archiwach, zobowiązany jest on udostępnić je sądowi państwowemu na jego żądanie (art. 1204 § 2 KPC).

IV. Uprawnienia stron w kształtowaniu relacji między sądem państwowym a polubownym

Problem uprawnienia stron w kształtowaniu relacji między sądem polubownym a państwowym dotyczy tego, czy strony zapisu na sąd polubowny mogą wpływać, w ramach przysługującej im autonomii, na zakres ingerencji sądu państwowego w działalność sądu polubownego. Inaczej mówiąc: czy mogą zadecydować o wyłączeniu niektórych czynności, jakie przysługują na bazie prawa procesowego sądom państwowym względem sądów polubownych. Wydaje się, że strony mogą dwojako wpływać na zakres uprawnień sądu państwowego. W pierwszej kolejności mogą zadecydować o wyborze miejsca postępowania przed sądem polubownym (art. 1155 § 1 KPC). Miejsce postępowania przed sądem polubownym w Rzeczypospolitej Polskiej determinuje zastosowanie polskiego prawa procesowego (art. 1154 KPC). Gdyby jednak strony zapisu na sąd polubowny wybrały miejsce postępowania inne

niż Polska, wówczas ich stosunek prawny regulowany byłby przez prawo procesowe miejsca postępowania przed sądem polubownym, które wybiorą. Z uwagi na to, że prawo procesowe innych państw odmiennie reguluje relacje między sądownictwem państwowym i polubownym, strony w ten sposób doprowadziłyby do odmiennego ukształtowania relacji między sądem polubownym a państwowym, niż to wynika z prawa polskiego³⁴. Drugim sposobem wpłynięcia przez strony na zakres ingerencji sądu państwowego na działalność sądu polubownego jest możliwość ustalenia przez strony zasad i sposobu postępowania przed sądem polubownym (art. 1184 § 1 KPC). Prawo to przysługuje im, jeśli wybiorą na miejsce postępowania przed sądem polubownym Polskę, a co za tym idzie – zastosowanie do ich stosunku prawnego polskiego prawa procesowego. Prawo stron do kształtowania postępowania polubownego pozwala im na ukształtowanie tego postępowania według własnego uznania, odwołanie się do określonego systemu prawa procesowego, przyjęcie regulaminu jakiegoś stałego sądu polubownego lub wzorcowy regulamin dla arbitrażu *ad hoc*³⁵. Z pierwszej części art. 1184 § 1 KPC wynika także ograniczenie w kształtowaniu postępowania przed sądem polubownym. Uzgodnienia stron nie mogą być sprzeczne z przepisami *iuris cogentis* Części piątej KPC³⁶. W świetle powyższego można uznać, że strony mogą mocą swoich uzgodnień wyłączyć prawo powoływania arbitrów przez sąd państwowy (art. 1171 § 1 i 2, art. 1172 KPC). Niedopuszczalne są natomiast uzgodnienia między stronami, które wyłączałyby prawo wystąpienia do sądu państwowego: o ocenę właściwości sądu polubownego (art. 1165, 1180 § 3 KPC), o zabezpieczenie roszczeń dochodzonych przed sądem polubownym (art. 1166 KPC), o nadanie klauzuli wykonalności postanowieniu sądu polubownego o zastosowaniu tymczasowego środka zabezpieczającego (art. 1181 § 3 KPC), o wyłączenie arbitra (art. 1176 § 2 i 4 KPC), o odwołanie arbitra (art. 1177 § 2 KPC), o wyznaczenie nowego lub zastępczego arbitra (art. 1178 § 2 KPC), o ustalenie wynagrodzenia arbitra (art. 1179 § 2 i 3 KPC), o przeprowadzenie dowodu lub wykonanie innej czynności, której sąd polubowny nie może wykonać (art. 1192 KPC). Jeżeli chodzi natomiast o skargę o uchylenie wyroku sądu polubownego (art. 1205–1211 KPC) oraz uznanie lub stwierdzenie wykonalności wyroku sądu polubownego albo ugody zawartej przed sądem polubownym (art. 1212–1217 KPC), to strony nie mogą regulować tych uprawnień w ramach prawa do ustalania zasad i sposobu postępowania przed sądem polubownym (art. 1184 § 1 KPC), gdyż nie mieszczą się one w zakresie czasowym postępowania przed sądem polubownym. Strony korzystają z tych praw dopiero po zakończeniu postępowania przed sądem polubownym. Słuszny jest pogląd uznający, że postępowanie remisyjne (art. 1209 KPC) zmierza do ponownego rozpoznania sprawy. Można więc uznać, że postępowanie remisyjne jest nowym postępowaniem przed sądem polubownym³⁷. W przypadku postępowania remisyjnego skorzystanie przez stronę z prawa skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego ma miejsce między postępowaniem pierwotnym a postępowaniem remisyjnym.

³⁴ Por. K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 22; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 60.

³⁵ Por. T. Ereciński, [w:] *Kodeks...*, s. 412; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 24.

³⁶ Por. T. Ereciński, [w:] *Kodeks...*, s. 413; Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *op. cit.*, s. 24; K. Weitz, *Sądownictwo polubowne...*, s. 23; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 60.

³⁷ Por. A. Zielony, *Postępowanie rektyfikacyjne i remisyjne dotyczące wyroku sądu polubownego*, PS 2007, Nr 3, s. 49; M. Uliasz, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 506–1217, t. II*, Warszawa 2007, s. 784; T. Ereciński, K. Weitz, *op. cit.*, s. 409.

ABSTRACT

Determining the relation between arbitration and the state court is dependent on the adoption of specific criteria for classification of various state court actions against the arbitration court. The doctrine there is a large consensus on the type of criteria. Most frequently, in the literature there is the criterion function. Other criteria are: the subject of court action, the entity state court action, the time to take certain state court actions (temporal criterion), the criterion of process. In narrow terms, consider the state court activities in cooperation with arbitration and supervision of its activities. It seems that the parties have at their disposal two ways to affect the powers of the court before the arbitration court. In the first instance, they may decide about the place of arbitration.